

Niels Åge Nielsen

25.6.1913 -16.1.1986

Niels Åge, som alle kaldte ham, var født i Vejle, men efter nogle år i Odense flyttede familien i 1923 til Århus, hvor Niels Åge blev boende resten af livet.

Han blev cand.mag. med dansk som hovedfag i 1942, men han havde allerede i 1935, kun to år inde i studiet, gjort sig bemærket ved at skrive en sprogvidenskabelig prisopgave "Substratteorien i historisk og kritisk belysning", som belønnedes med Rotary-prisen. Årene efter embedseksamen var på grund af krigen ikke befordrende for Niels Åges videnskabelige karriere; han engagerede sig tidligt i illegalt arbejde, blev leder af Frit Danmark i Midtjylland (1942) og var ved krigens slutning i modstandsbevægelsens Jyllands-ledelse; om disse år handler erindringsbogen "Mellem jyske modstandsfolk" 1941-1945 (1980).

Forbindelsen til Aarhus Universitet og sin lærer, professor Peter Skautrup, bevarede han imidlertid gennem disse urolige år, først som

medhjælper ved Skautrups arbejde med "Det danske sprogs historie" (1941-53) og fra 1945 tillige som undervisningsassistent. Efter nogle år (1946-49) som institutassistent ved Institut for Jysk Sprog- og Kulturforskning (IJSK) og universitetsadjunkt (1949-53) blev han ansat ved Statsbiblioteket i Århus og avancerede i 1961 til førstebibliotekar.

I 1966 vendte Niels Åge tilbage til universitetsverdenen, først som professor i nordiske sprog ved Odense Universitet og senere (1972) ved Aarhus Universitet som professor i nordiske sprog med særligt henblik på nydansk. Med ansættelsen som professor fik Niels Åge gunstigere vilkår for sin videnskabelige virksomhed og deltog samtidig engageret i opbygningen af faget ved det nystartede Odense Universitet. I årene efter 1966 falder størstedelen af hans videnskabelige produktion, til dels inden for nyere sprogvidenskabelige discipliner, men de mest originale bidrag har han dog nok ydet inden for runologien med til tider dristige tolkninger også af nyfundne indskrifter.

Men hovedemnet for denne lille mindeartikel skal være Niels Åges arbejde med de jyske dialekter. Dialektologien var han optaget af allerede under sin studietid, og da han i 1938-39 var på studieophold ved universitetet i Uppsala, stod han i nær forbindelse med dialektforskere ved Landsmålsarkivet i Uppsala og medbragte herfra megen inspiration, som senere kom arbejdet ved IJSK og Jysk Ordbog til gode. Således stiftede han her bekendtskab med svensk dialektgeografi, der byggede på et net af lokale meddelere; interviewteknik fik han kendskab til som deltager i en optegningsrejse til afsidesliggende sogne i Norrland – en rejse han ofte berettede om med stor begejstring.

Efter sin ansættelse som institutassistent påbegyndte han opbygningen af et jysk meddelernet, der fra en spæd start med 60-70 lokale hjælpere allerede i 1956 omfattede 520 meddelere (jfr. artiklen "Sådan startede det" i *Ord & Sag* 1982, side 7ff.) Med materiale fra spørge-listebesvarelser skrev han i årenes løb en række dialektgeografiske artikler; mest kendt af disse er nok afhandlingen "Ørentvistens jyske navne" i *Festskrift til Peter Skautrup* (1956). Et planlagt større dialektgeografisk arbejde om husdyrbetegnelser nåede han ikke at gennemføre, men en meget grundig spørgeliste om emnet blev udarbejdet og trykt i 1940 umiddelbart efter Sveriges-opholdet.

I første halvdel af 1950'erne redigerede han sammen med Hallfrid Christiansen "Norsk-dansk ordbog" (1955), og siden kom leksikografisk arbejde til at lægge beslag på mange af hans kræfter. Ikke mindst Jysk Ordbog.

Fra oprettelsen af Institut for Jysk Sprog- og Kulturforskning i 1932 havde grundlæggeren, Peter Skautrup, haft som mål at udarbejde en ordbog over de jyske dialekter; men mere konkrete planer om arbejdets gennemførelse synes først at foreligge i form af et 7 sider langt responsum fra Niels Åge i september 1952, og det danner i vid udstrækning grundlag for den ansøgning, der i 1953 resulterer i de første bevillinger til ordbogsarbejdet fra Statens almindelige Videnskabsfond. I sit responsum gør Niels Åge opmærksom på, "at det vil blive nødvendigt med arbejde ude i marken, med fornyet indsamling hos de dialekttalende personer ved direkte afhøring af dem"; han peger på de geografiske områder, hvor det er mest påtrængende at foretage optegnelser og anbefaler, at man bruger en forholdsvis simpel lydskrift, "da optegnelserne sker til brug for en ordbog, hvori man må sammenmelte stof af meget forskellig herkomst". Selv påtager han sig at optegne i Thy og på Mols; det sidste område får førsteprioritet, efter at han i 1954 konstaterer, at dialekten her nu kun tales genuint af den 87-årige Mine Sørensen, født i Dejret 1867. Med hende som hovedmeddeler foretager Niels Åge i årene frem til 1957 omfattende optegnelser og en række plade- og båndoptagelser. Omkring 70.000 sedler til ordbogssamlingen blev udbyttet af et arbejde, som var til glæde for både optegner og meddeler – i sit julekort julen 1953 takker Mine således "for mange morsomme timer, vi havde sammen", og i et brev til en kontaktmand i sognet skriver Niels Åge tilsvarende i februar 1954: "Mine er blevet bedre og bedre, hun er nu så sikker m.h.t. hvad der er dialekt og hvad ikke, og vi har virkelig haft det meget morsomt sammen, selv om jeg har krævet meget af hende". Smukt har han skildret deres samarbejde i sin bog "De jyske dialekter" (1959) side 28ff.

Heldigt var det, at Niels Åge var opmærksom på, at det endnu var muligt at optegne den med molbodialekten nærtbeslægtede Anholtdialekt. Sommeren 1956 besøgte han øen og hjembragte en fremragende båndoptagelse, der såvel sprogligt som kulturhistorisk er yderst inter-

essant. Også her kom han i sidste øjeblik: der var kun to dialekttalende tilbage på øen (født 1870 og 1876), og de døde kort tid efter. Store dele af båndoptagelsen nåede han at aflæse i lydskrift, og herfra er udskrevet godt 10.000 sedler.

Optegnelserne i Thy blev mindre omfattende end på Mols, men alligevel er der herfra udskrevet over 30.000 sedler til ordbogen, hovedsagelig fra Rær, Vigsø og Hansted. Af største betydning var det, at der etableredes et nært samarbejde med lærer Torsten Balle i Torsted, der efter instruktion af Niels Åge selvstændigt foretog optegnelser af sin egen dialekt og udarbejdede et kartotek på omkring 20.000 sedler.

Desværre lagde andre opgaver med årene beslag på hans kræfter, bl.a. udarbejdelsen af "Dansk etymologisk ordbog" (1966), der siden udkom i flere reviderede udgaver i serien af Gyldendals røde ordbøger. I 1973 opgav han sit medarbejderskab på Jysk Ordbog, hvor han kun nåede at redigere få spalter. Men forinden havde han engageret sig i et omfattende båndoptagelsesprojekt, der gennemførtes som et samarbejde mellem IJSK og Institut for Dansk Dialektforskning ved Københavns universitet; med støtte fra Statens humanistiske Forskningsråd blev der i årene 1972-1976 optaget bånd i flere hundrede sogne. På mange af disse optegnelser rejser deltog undertegnede sammen med Niels Åge og lærte ham at kende som en fremragende interviewer, der med sit muntre og ligefremme væsen hurtigt vandt meddelernes fortrolighed og holdt dem i ånde i timevis.

Livet igennem var Niels Åge i besiddelse af en usædvanlig høj arbejdsmoral; når han havde flere arbejdsopgaver løbende parallelt, blev døgnet opdelt i afsnit, og hver opgave fik sine faste daglige timer. Alligevel – eller måske netop derfor – kunne han altid afse tid til hjælp. Mangen studerende har i årenes løb i hans dagligstue hentet trøst og opmuntring til at fortsætte studierne. Og mange kan som Mine sige tak for morsomme timer sammen med Niels Åge, der elskede at fortælle en god historie.

Ove Rasmussen.